

Ouderdom als gastvrijheid

Was het U wel eens opgevallen hoe nadrukkelijk ouden van dagen een hoofdrol krijgen in de geboorteverhalen van Jezus en Johannes? Natuurlijk zijn het meisje Maria en het kind Jezus daarin het stralend middelpunt. Maar behalve over hen vertelt de evangelist eigenlijk alleen over personages die al op leeftijd zijn. Rondom Jezus' geboorte in Betlehem zien wij vooral de engelen en de naamloze herders van de kerstnacht. Lucas staat in feite veel nadrukkelijker stil bij vier zeer aanwezige oude mensen : Zacharias en zijn vrouw Elisabet, en na hen de stokoude Hanna en Simeon. Hij doet dat uiteraard niet omdat hij, zoals wij, met problemen van ouderen en rond ouderdom geconfronteerd zou worden. Nee, hij gebruikt die ouderdom om de verkondiging van zijn boodschap kracht bij te zetten. Zacharias en Elisabeth maakt hij zo oud om te laten zien groot en wonderbaarlijk hun zoon Johannes zal zijn. Dit echtpaar wordt een beeld, een icoon van vervulling. Aan deze twee mensen gebeurt hetzelfde als wat in het boek *Genesis* overkomt aan de hoogbejaarde Abraham en Sara, wanneer hun zoon Isaac geboren wordt. Net als Isaac betekent Johannes nieuwe toekomst, niet alleen voor zijn ouders maar voor het gehele volk : vervulling tegen de keer in, zoals vaak in de Bijbel. Voor Simeon en Hannah liggen de zaken anders. Deze twee bejaarden vertolken het lange wachten van het volk Israël op de komst van de Messias. Hier, aan het einde van de geboorteverhalen, is die taak volbracht. Lucas maakt hen tot iconen niet alleen van vervulling maar ook van voltooiing. Ze hoeven niet meer te wachten. Ze herkennen met eigen ogen de Messias, het licht dat voor alle volkeren bestemd is. Zij hebben geen engelen nodig zoals Zacharias en Elisabeth. De Geest komt bij hen niet van buiten, maar leeft binnen in hen.

Die Geest - dezelfde die in het verhaal van de schepping boven de chaos hangt - heeft in het Lucasevangelie een hoofdrol, die de snelle lezer of onoplettende toehoorder vaak ontgaat. Over al zijn personages vertelt Lucas, steeds opnieuw, dat de Geest Gods in hen aanwezig komt, hun angst wegneemt, hen vervult met hoop en kracht en - hoogtepunt van het verhaal - in de schoot van Maria met begin van nieuw leven. De Geest is de mysterieuze werker achter de schermen in het evangelie van Lucas, één van de redenen waarom wordt aangenomen dat dezelfde Lucas de schrijver is van het Pinksterverhaal. En die Geest Gods heeft hier vandaag steeds opnieuw maar twee dingen te melden, twee woorden die fundamenteel zijn in ieder mensenleven : het eerste is het 'Vrees niet' dat steeds weer opklinkt : Vrees niet, Zacharias! Vrees niet, Maria! Vrees niet, herders van de kerstnacht! Want - en dat is de tweede boodschap - er is hoop, op nieuw leven, nieuwe liefde. Kom maar kijken : het is begonnen.

Die belofte geldt dus niet alleen de herdertjes straks die we ons jong mogen voorstellen maar ook de bejaarden voor wie Lucas zo'n grote plaats in zijn kerstverhaal inruimt. In deze kerk waar grijs haar de rangen kleurt - of, zo men wil, ontkleurt - krijgt die verkondiging een extra dimensie, lijkt me. Hoe herkennen wij die vervulling, die voltooiing in het leven van de velen hier onder ons - ik zonder mijzelf niet uit - die weten dat ze nog maar vijf, hopelijk tien, misschien vijftien jaar te leven hebben? Die wetenschap kan vreemd stemmen, soms ook angstig maken, zeker nu wij zijn gaan beseffen dat geloof in de Levende, niet zoals vroeger in de eerste plaats betekent het geloof in een leven na de dood. Daarover weten wij niets, evenmin als de Bijbelse schrijvers. We bekeren ons, steeds opnieuw, tot een geloof in het leven dat God ons hier en nu geeft : geloof, inderdaad, in levensvervulling, iedere dag weer, ook op onze oude dag, geloof tevens in de mogelijkheid om, net als Simeon en Hanna, dat leven straks bij ons sterven, waardig te voltooiën.

Overigens, als ouderen van vandaag terugdenken aan wat in hun jeugd ouderdom betekende, lijkt dat bijna onwerkelijk : al die donkere kleding, die teruggetrokkenheid, bewegingloosheid, leek het soms. Ouderen van nu voelen zich veelal twintig jaar jonger en gedragen zich ook daarnaar, leven meestal langer. Onze Westerse wereld met haar wetenschap en welvaart heeft dat de laatste halve eeuw bewerkstelligd. De binnenkant van onze ouderdom is totaal veranderd. Natuurlijk gaat die ouderdom ons vroeg of laat toch parten spelen. Maar eigenlijk voelen mensen van nu zich pas oud wanneer ze behoeftig en afhankelijk worden. Wanneer er ziekenhuizen aan te pas moeten komen en bejaardentehuizen, wanneer het leven overheerst dreigt te worden door gemis en droefheid, door allerlei zaken die niet meer kunnen, niet meer willen, door Alzheimer-dreiging, door steeds meer begrafenissen. Is de belofte van vervulling en voltooiing uit dit kerstverhaal dan toch vol te houden? Kan ze toch nieuwe zin krijgen? Ook hier gaat het evangelie tegen de keer in en zegt van wel. Wij blijven ook in onze ouderdom tempels van heilige Geest, van de Geest die roept : 'vrees niet', open je ogen, kijk rond en ontdek nieuwe geboorte, nieuwe schepping, dat is altijd : nieuwe gemeenschap onder mensen!

Want of je nu samen met een partner of met anderen woont dan wel je ouderdom als alleenstaande doorbrengt, juist de bejaarde ervaart, weliswaar anders maar even heftig als toen hij of zij jong was, dat het diepste verlangen van een mens het verlangen naar gemeenschap is. Of je nu gezegend bent of niet met kinderen en kleinkinderen of met een groot sociaal netwerk, je gaat als oudere de dreiging van eenzaamheid ervaren. En dus het verlangen naar nabijheid, vaak ook naar intimiteit, naar een ander mens om mee te leven. Misschien ook naar seksualiteit, één van de mooiste godsgeschenken dat niet alleen een geschenk voor de jeugd is. Aanraken en aangeraakt worden, gestreeld, wie wil dat niet? Dat verlangen zal minder heftig zijn dan vroeger maar minstens zo diepgaand en wezenlijk. Het oude lichaam mag niet minder geacht en geëerd dan de ziel die in dat lichaam gegroeid is. Er zijn in de samenleving van vandaag steeds meer wegen om tot contacten, nieuwe intimiteit te geraken, via bureaus, websites en andere media. Hopelijk zal dat in de toekomst voor ouderen een gewonere zaak worden, net als het dat voor de jongeren nu al is.

Hoe dan ook, het Woord van het evangelie wijst ons er steeds opnieuw op dat de beste tijd in een mensenleven de tijd is die je deelt in gemeenschap met anderen : in aandacht, in liefde en zorg. En dat je, om daaraan toe te komen, je open, ontvankelijk en ondernemend moet opstellen. De Joodse Bijbel vat dat alles samen in het woord 'gastvrijheid', de deugd bij uitstek : een open huis, een open geest, een open hart. Het Goddelijke dat wij soms mogen ervaren in ons leven, heeft altijd te maken met die gastvrijheid, die openheid naar anderen, het begin van alle gerechtigheid. Zoals de ouderdom, het groeiend bewustzijn van de korte duur, ons intenser kan doen leven, zo ook kan ze ons beperkter, misschien wel gehandicapt bestaan tot meer vindingrijkheid in die gastvrijheid aanzetten : in de wijze waarop we omgaan met anderen, met de dingen, in onze dagen vaak ook met de nieuwe media die in sneltreinvaart het aanschijn van de wereld aan het vernieuwen zijn.

En de grootste vervulling blijkt steeds weer te zijn dat je bezig mag zijn met de vragen en het welzijn van anderen. Als geliefde, als buurman of buurvrouw, als vriend of als vrijwilliger hebben ouderen vaak meer tijd dan jongeren om zich in te zetten voor mensen die hulp behoeven. Dan worden we zelf engelen die anderen mogen aankondigen niet te vrezen, maar te hopen, die anderen uitnodigen hun angst voor eenzaamheid, afzondering niet te ontkennen maar uit te zeggen, er doorheen te gaan en de mogelijkheden te zien die er nog wél zijn. Openheid van geest, nieuwsgierigheid, verwondering - gastvrijheid dus - zijn het begin van alle vervulling, en daarna van alle gerechtigheid.

Diezelfde gastvrijheid kan de vervulling die ons in ons leven geschonken wordt op den duur naar voltooiing toe doen groeien. Het verhaal van Simeon en Hanna laat zien dat het goed geweest kan zijn. Dat we de gave Gods gezien en genoten hebben. We hebben onze talenten, onze wijsheid vrucht zien dragen in onze kinderen, onze leerlingen, onze patiënten, in ons vele werk. Voortaan kunnen we dat alles overlaten aan anderen na ons. Als mensen van verlangen blijven we strijd voeren tegen de dood, die droeve motor van ons universum – noodzakelijk en onbegrijpelijk, wreed en barmhartig - maar hopelijk zullen we, in ons eigen bestaan diezelfde dood tenslotte ook kunnen aanvaarden. En wanneer er geen vervulling meer mogelijk blijkt en je der dagen zat wilt sterven, wat zou het dan goed zijn dat in vrijheid te mogen doen, zelf te beslissen wanneer de tijd daar is. Voltooiing als ultieme vervulling. Dat zijn geen simpele zaken, waarover we nog veel met elkaar zullen moeten spreken. Voor toekomstige generaties zal er op dit gebied zeker veel veranderen. Wij mogen met die toekomst een begin maken, zonder vrees en met een open geest.

Maar eerst gaan we dus weer Kerstmis vieren, nieuwe geboorte, nieuw leven, straks nieuwe lente. Het wonder smaken en vieren dat jij en ik, dat wij nu leven mogen. De liturgie van deze derde zondag van de advent, zo kort voor het grote feest, roept de gelovigen van oudsher op met de woorden : 'Gaudete' : Verheugt u! Vreest niet, want de Levende, de redder is nabij. Laat iedereen u daarom kennen als vriendelijke mensen'. Dat moeten we dus maar gaan doen, vriendelijk mensen zijn, gemeenschap zijn, elkaar laten delen in de licht en warmte van het kerstfeest, misschien ook ons verheugen op de kerstdienst waarvoor we zo dadelijk de kaartjes gaan afhalen, of op het Open huis in deze kerk op eerste Kerstdag.

Laten we, hoe dan ook, deze nieuwe kersttijd, de Geest in ons de kans geven : niet vrezen en kiezen voor de hoop, de daadkrachtige hoop die de Levende in ons verankerd heeft.

Zo moge het zijn.

Henk Hillenaar